

Kyne

SIHTASUTUSE KIHNU KULTUURIRUUM KVARTALILEHT

SEPTEMBER 2005

Kyne küsib:

Kas oleks mõeldav taastada Kihnu vetes hülgepüük?

Vt vastuseid lk 2.

KIHNU SPORDISELTSI ÜLESKUTSE lk 4

Mis ond suan Kihnu kuõli värsketest lõpõtajatõst? Vt lk 4.

Kuidas läheb Kihnu laevameestel Vormsi liinil? Vt lk 4

Kihnlaste tegemised Karjamaa Jaani maalidel

Jaan Oadi maalidelt vaatab meile vastu tema nägemus Kihnust, merest ja kihnlastest – paljuski erinev tänasest elust saarel. Ta on Torontost kirjutanud: „Aga küll ta hea siiskid on, üldse mineviku mälestusi alal hoida, neid pildis kujutada.“ Peale selle, et maalid oma siiruses ja lihtsuses iga ajaloo huvilise kihnlase südant soojendavad, on neil ka suur etnograafiline väärtus, sest olustikku ja eriti laevu on kujutatud väga detailitapselt.

Mu lähem tutvus Jaan Oadi perekonnaga algas 2000. aastal Torontos, kui ansambli *Kihnumua* juurde tuli Jaani poeg August Oad – nagu elus ajalugu oleks vastu kõndinud. Nägin teda ülemaailmsel kihnlaste kokkutulekul akordioni mängimas ja käisin tema juures kodus maale vaatamas ning nende juurde selgitusi kuulamas. Hiljem saatis August mulle postiga 63 fotot koos kommentaaridega. Fotod on kõigile vaatamiseks Kihnu raamatukogus.

Augustilt saadud ja Kihnu muuseumis olevatest fotodest, Jaan Suti eluloost ning Eesti Rahva Muuseumi kogudes leiduvatest vanadest fotodest ning üleskirjutustest koostas Pärnu Muuseum näituse „Jõnnu tegemised Jaani silme läbi“. Näitus oli üleval ka Kihnu rahvamajas 2002. aasta suvel. Ainuüksi reprodest koosnev näitus tuli välja nii soe ja südamlük, et tegijatel tekkis kohe soov Jaan Oadi pärandi jäädvustamiseks edasi minna.

Jaan Oad on maalinud umbes 200 pilti, nendest pool kuulub „Kihnu ajaloo“ sarja, mis tänapäeva inimese jaoks illustreerib olulist osa Kihnu minevikust ja on seetõttu eriliselt suure tähtsusega. Praegu on enamik maale välisriikides eraisikute omanduses, vahest 60 pilti Oadi pojanaise ja tütre käes. Maalide omanikud on enamjaolt vanemad inimesed, nende järeltulijatel aga reeglina puuduvad sidemed Eestiga, mistõttu on üsna suur tõenäosus, et maalid kaovad või hävivad.

Kahtlemata on nende maalide õige koht Eesti muuseumides, eelkõige Kihnu muuseumis. Avatud Kihnu Fondi nõukogu liige Mihkel Türk on mitu aastat tegelnud nende maalide omanike selgitamisega. Selle aasta augustis õnnestus mul jälle kord August Oadi külastada ja 10 maali Eestisse tuua. Maale on plaanis rahvale näidata Kihnu laada raames laupäeval 17. septembril.

Jaan Oadi elust ja teest maalimise juurde

Jaan Oad sündis 8. detsembril 1899. aastal Kihnus Mõisakülas Karjamaa talus. Isa Tanil oli puusepp-tisler. Jaani haridustee piirdus 1909–1913 nelja talvega Kihnu kohalikus „ülikoolis“, nagu ta ise naljatuulgel siinset algkooli nimetab. Edasi oli ta mõnda aega Kihnu kivilaeval kokaks, käis Esimese maailmasõja päevil Eesti ja Soome rannadel laevasõidus ja ehitustöödel, abiellus 19-aastasena. Töötas siis kodusaarel laevaehitaja ja puusepana, suvel kalurina. 1920. aastate algul vedas purjepaadiga Tõstamaalt Kihnu kolm korda nädalas posti, elas Sange saare lähedal kord paadiõnnetusegi üle. 1925 ehitas külimees Juhan Vesikuga kahasse ühemastilise mootorpurjeka *Vesilind*, millega vedas kive Tallinna, Pärnusse ja Riiga. 1929 läks Hollandi kaudu Atlandi voogusid kündma, kust majanduskriis ta kolme aasta pärast kodumaile tagasi tõrjus. Jätkas jälle kodusaarel kaluri, puusepa ja laevamehena. Aitas 1940/41. a. Kihnu maa- ja korralduskomisjoni liikmenda saarel maid õiglasemalt jaotada. Teise maailmasõja keerrised katkestasid purjeka *Meri* ehitamise ja viisid Jaan Oadi nagu nii mõnegi teise rannalase võõrsile, esmalt Põhja-Rootsi metsatööle, edasi Göteborgi puusepaks. 1949. aastast leidis ta endale uue elupaiga Torontos, kus

töötas pensionile jäämiseni viimistluspuusepana ehitustöödel.

Vanapõlves 1963/64 võttis Jaan Oad maalikursuse, mis jäi kaunis lühikeseks.

Jaan Oad rõhutab: „Huvi piltidele oli ju lapsest saadik. Mäletan, kui kuskile majja astusin, siis minu silmad rändasid ikka kõige enam seinad läbi, kas ehk seinal midagi pilti leidub, ja seda teen ma praegugi veel.“ Kokapoisina ostis ta teenitud raha eest algul vesivärve, hiljem õlivärve, et „vabal ajal oma tuntud purjekaid kujutada“, mis tollal oli mitme Kihnu poisikese harrastuseks („et aga oma maalitud purjeka seinale sai“).

Erilist hoogu sai laevapiltide tegemine Atlandi kaugsõidulaevadel, kui Jaan Oad endale pildirahadega riided selga teenis. Ei tulnud teha ainult laevapilte, tihti lasksid kaasmadrused endale värviliselt suurendada ajakirjade pilte.

Uus järk Jaan Oadi maalijatöös algas Kanadas, kus suur osa vabast ajast läks maaliharrastusele. Pearõhk langes ilmselt koduigatsusest kantud mälestustele Kihnust, nii hakkas ilmet võtma sari Kihnu ajaloost, mis valmis mitme aastakümne vältel.

Jaan Oad suri Torontos 5. juunil 1984.

Annelly Akkermann

KYNE KÜSÜB

Kui Kihnu pärimuskultuur arvati UNESCO nimekirja, siis võttis Eesti valitsus kohustuse toetada põliste tegevusalade viljelemist, mille põhjal on Kihnus kujunenud omapärane sotsiaalkultuuriline keskkond. Need tegevusalad on põlupidamine ja lambakasvatus, aga eeskätt siiski kala- ja hülgepüük. Kas Teie meelest oleks mõeldav taastada Kihnu vetes hülgepüük?

Toomas Saat,
Eesti Mereinstituudi direktor:

Minu arvamus on, et piiratud (erilubade alusel kihnlastele) hülgepüük Eesti vetes võiks ja lausa peaks olema lubatud (praegu toimub see ju nagunii). Piiratud hallhülgeküttimine on viimasel ajal taastatud nii Soomes kui Rootsis, seda hallhülge asurkonna suurenemise tõttu. Kindlasti aga ei saa püügi objektiks olla viiherhüljes, kelle arvukus on teadaolevalt madal. Ma pole ka päris kompetentne arvama, kus piirkonnas ja kui palju hallhülgeid võiks küttida. Tundub siiski, et Kihnust kaugemal on selleks (hülgekaitse seisukohast) paremad tingimused, aga minu teada käidi ka vanasti hüljeste järel üsna kaugel.

Instituudis tegeleme hüljestega peamiselt vaid selgitamiseks hüljeste ja kalanduse interaktsioone. Käimas on ka projekt väikesaarte kalanduse arenguperspektiividest, üheks uuritavaks saareks on loomulikult Kihnu. Markus Vetemaa tegeleb hüljeste-kalanduse probleemidega rohkem, kindlasti on ka temal asjast oma arvamus.

Markus Vetemaa,
Eesti Mereinstituudi vanemteadur:

Toetan täielikult Toomas Saadi seisukohta, et põhimõtteliselt võiks Kihnus hallhülge küttimist lubada. Eelmise aasta loendusandmete põhjal oli selle liigi arvukus Läänemeres juba 17640 (kaasa arvamata sama-aastaseid poegi), mis on mitmeid kordi kõrgem kui paarikümne aasta tagune madalseis. Ka üldriiklikult oleks ju rumal seda ühist ressursi mitte kasutada, kui soomlased ja rootslased (kvoodid aastal 2005 vastavalt 650 ja 150 looma) seda nagunii teevad. Samas on see teema väga mitmetahuline ja enne tuleks palju asju läbi arutada. Näiteks see, et kihnlased on ajalooliselt ikka rohkem viigreid püüdnud ja need loomad tuleb tõesti rahule jätta, sest nende arvukus on ikka vaid mõned tuhanded kogu Läänemere peale. Seda enam, et viigri negatiivne mõju kalandusele on märksa väiksem kui hallide oma. Ka võrkudega hülgepüük ei saa paraku lubatud olla – mujal maailmas on ikkagi lubatud vaid laskmine ja vaevalt meil õnnestub erandit läbi suruda.

Olen sellel teemal paar korda arutlenud Ivar Jüssiga, kes on ju teatavasti üks meie kahest hülgeekspertidist. Ka tema on olnud seda meelt, et mingitel tingimustel oleks küttimine ehk mõeldavgi – ainult et tõepoolest küttimine hülge (traditsioonilise) kasutamise eesmärgil, mitte loomade tulistamine “karistuseks” püüniste lõhkumise eest ja vette jätmise. Hallhülge seadusliku küttimise võimalus tuleks sellele liigile mõnes mõttes isegi kasuks – praegu nähakse hülges vaid kahjurit, ent siis kindlasti senisest rohkem ka väärtuslikku ressursi, mida tuleb heaperemehelikult majandada. Peamiseks probleemiks on küttimise lubamise juures aga see, et viiherhülge asurkond kiratseb endiselt, ja kui juba loa ja püssiga merel, siis võib ka viiher toru ette jääda.

Soovin sihtasutusele jõudu selle teema tegelemiseks. Arvan, et hea tahtmise korral on võimalik hülgejaht Kihnus taastada. Kahtlemata oleks see kultuuripärandi säilitamise seisukohalt vajalik ja piiratud arvu loomade laskmine ei oleks populatsioonile ilmselt kuigivõrd koormav. Samas on selge, et täpsed kvoodid ja jahiperiood tuleks kindlaks määrata koostöös hülgeuurijatega.

Rahvusvaheline seminar Koreas

Selleks, et jõuda Kihnu saarelt Koreasse, kulus kokku 3 päeva. Esialgu sõit Kihnu-Pärnu-Tallinn, seejärel Tallinnast lennukiga Frankfurti ja seal edasi Seouli, õhus kokku 13,5 tundi. Seouli lennuväljal ootas mind auto, millega algas sõit Gangneungi linna.

Gangneungi linnas toimus 8.-11 juuni seminar UNESCO vaimse kultuuripärandi kaitsest, samal ajal leidis aset ka traditsiooniline folkloorifestival. Korealaste folkloor erineb oluliselt sellest, mida oleme harjunud Euroopas nägema.

Seminari käigus tekkis aeg-ajalt tunne, nagu oleks läbi reisinud kogu maailma. Iga osaleja tutvustas oma maad ja kultuuri, vaimset kultuuripärandit, mis on kantud UNESCO pärimuskultuuri meistriteoste nimekirja või ootab nimekirja kandmist.

Iga kolme ettekande järel tegid eksperdid kokkuvõtte ja jagasid soovitusi. Minu ülevaatest tõsteti esile noorte õpetamine, kihnuteemaliste õppetundide lülitamine õppeprogrammi. Juttu oli ka kultuuriturismist, mis on üks UNESCO prioriteet, samuti omakultuuri tutvustamisest maailmale.

Räägiti muuhulgas ka turismi negatiivsetest mõjudest ja probleemidest seoses turismiga. Kõige rohkem probleeme masiturismiga on Vahemeremaal.

Iseenesest mõista osalesid seminaril ennekõike Aasia riikide esindajad. Lähiajaloo toimunud sõdade tõttu on just nende riikidel probleeme vaimse pärandi hoidmisega.

Lõuna-Korea on majanduse poolest Jaapani kõrval üks maailma juhtriike. Enamik inimesi elab linnades ja neist ¼ pealinnas Seoulis. Maamaju näeb harva. Maaelanikud tegelevad riisikasvatusega,

Minu Jamaika sõber

selleks pumbatakse veest tühjaks terved jõed. Riik vajab rohkesti toiduaineid, samuti on laste sündi reguleeritud maksupoliitikaga – alates teise lapse sünnist võetakse riigi toetused ära. Seetõttu on tavaliselt peres maksimaalselt kaks last.

Koreas ringi sõites on pea võimatu ilma kõrvalise abita millestki aru saada, kõik on ju kirjutatud hieroglüüfides ja pole

Korea maskitants

kerge leida inimesi, kes räägiksid inglise keelt. Gangneungi linnas, kus toimus meie seminar ja folkloorifestival, vaatasid korealased mind kui imetegu. Lastel oli kohkunud ilme näol, ilmselt ei kohta turiste seal just väga sageli. Tundub, et seetõttu tegi Korea televisioon minuga ka intervjuu, küsides kust tulen ja kuidas festivalile sattusin. Eks siis tutvustasin – *Estonia and Kihnu island*.

Folkloorifestivalil nähtu on hoopis erinev meile tuntud rahvamuusikast ja -tantsust. Nimelt on nende rahvakultuur seotud šamanistlike riitustega. Pill, mida mängitakse on trumm, igat tantsu saadetakse valju trummipõrinaga. On võimalik, et selle pikaajaline kuulamine võib nägemuste nägemise esile kutsuda. Valju trummipõrina saatel esitatakse ka oma maskidraamasid – pantomiime, mille sisuks on tihtipeale armastuslugu aadliku ja talutüdruku vahel. Etendustele armastatakse kaasa tõmmata ka publikut. Üht etendust korratati terve päev. Festivali käigus on võimalik osaleda erinevates õpitubades, kus saab hieroglüüfe maalida, riisikooke teha, samuti igasuguseid budistliku sisuga maalitud pilte osta, mis aitavad kaasa soovide täitumisele.

Kokku kolm päeva veetsime seminariruumides, kuulates pidevalt ettekandeid, tehes kokkuvõtteid ja vahemärkusi. Vastuvõtjad korraldasid meile ikka pidulikke lõuna- ja õhtusööke. Söödi iseenesest mõistetavalt pulkadega, peatoiduks riis, mereannid, kala ning muud toiduained, millele ei oska eesti keeles nime anda. Joo-giks üks pits riisiveini või -likööri, alkoholiga liialdamist ei kohanud.

Meie seminar oli üpriski suurejooneline, seda kajastas ka kohalik meedia. Osalejaid oli maailma väga huvitavatest kohtadest, minul tekkisid ehk parimad kontaktid Uus-Meremaa, Jamaika ja Hispaania esindajatega ning ühe Ungari professoriga. Oleme siiani tihedas kirjavahetuses ja arutame võimalike koostööprojektide üle. Küsisin brasiillaste käest ka nen-

de rätikute päritolu kohta, millest kihnlastel nii huvitatud on, kuid vastuseks sain, et neid imporditakse Portugalist.

Igal juhul oli seminari üks mõte koostöövõrgustiku loomine ja seminari lõpus võeti vastu harta linnadevahelise koostöövõrgustiku loomisest ja vaimse kultuuripärandi kaitsest.

Kokkuvõtteks võib öelda, et vaimse kultuuripärandi säilitamiseks on kohaliku omavalitsuse tähtsaim ülesanne toetada esmajärjekorras muuseumi. See on koht, kus tulevased põlvkonnad võivad hankida informatsiooni endisaegse eluolu kohta. Võibolla saab ka mõnd vana traditsiooni muuseumi abil tulevikus taas elustada. Kujutame ette, et Kihnus tahtaks ehitada ühel päeval purjelaev või pidada traditsioonilist pulma. Sellisel juhul on meil võimalik tulevikus saada abi ainult muuseumist. Mida rohkem vanu asju, pilte ja jooniseid kogume ning vana-de inimeste jutte üles kirjutame, seda kindlam on, et meie lastelastel on võimalus veel tegeleda rahvakultuuri viljelemisega üha moderniseeruvast maailmast.

Mare Mätas

Otsimõ Kihnu vanavara!

Väärtuslik on kõik, mis siotud entse eluga Kihnu suarõ piäl: akatõs isetehtud süemä- ning tüeriistest, riietest, kätüküest, kjõrstutõst, mänguasjõst ning lõpõtõs mälestustõ ning vanadõ fotodõga.

Kui inime taha vana asja muuseumis näütämiseks ää müüä või anda mitte, siis olõmõ tänulikud, kui pildistägi suab.

Olgõ julgõd ning andkõ Noodi Maiele tiädä (tel 44 69 904 või mob 53 47 38 67), kui arvatõ muuseumi jaoks midagi aedast või kuuri alt leüdväd!

Vormsi ilud ja võlud

Vormsi – see on üks suur ja umbes 30 väiksemat saart, kokku üle 93 km² kuiva maad. Vormsil on midagi ühist ka meie koduse Kihnu saarega. Vormsile viiva reisiparvlaeva Reet pardal ootavad meid ees juba teada-tuntud Kihnu praamimehed. Sestap otsustasingi uurida, mida see saar endast üldse kujutab ning kuidas Kihnu praamimeestel sealkandis elu kulgeb. Kahjuks ei sattunud ma nende tööndalal praamiga sõitma, kuid ühega neist vestlesin telefoni teel.

Põllu Mihkel ja Tõnisa Ivo on seal praamil töötanud juba peaaegu aasta. Sama kaua, kui Reet Vormsile reisijaid sõidutanud. Mihkel on madrus, Ivo mehaanik. Lisaks praamile saab saarele ka oma paadi või koguni veetaksoga. Veetaks on turoaline kajutiga merekaater, mis võtab peale kuni 5 reisijat koos pagasiga. Kuni 15 minutit meresõitu ning olete Vormsit mandrist lahutava veetõkke ületanud. Kui juba saarel, on ilusa ilma korral ka võimalus tellida kaatrit tiiruks ümber saare või näiteks Osmussaare või Hari-laiu külastamiseks.

Mida teha, kus olla

Need, kes tahavad saarega põhjalikumalt tutvuda, võivad võtta asjatundliku giidi. Ning küllap igaüks endale saarel meelepärast tegevust leiab. Kohe Sviby sadama lähedal on võimalus mängida minigolfi ja petanki. Petank on mäng, mis sobib igas vanuses inimesele ning tekitab meeldivat hasarti. Samuti ei tule muret tunda ööbimise pärast. Telkimiskohti jagub kõigile ning peavarju pakkuvate puhketalude valik on suur.

Rumpo Mae talu

Vormsi vaatamisväärsused

Vormsil on liigirikas taimestik. Saart läbi-va kahe tähtsa lindude rändeteetõttu on seal ka rohkesti linde ning loomigi võib kohata üsna sageli. Vormsil ringi liikudes selgub, et see on Kihnustki märksa vaiksem ja rahulikum koht. Inimesi või autosid kohtab seal harva. Pea igalpool ümberringi laiub paks mets. Küsides Tõnisa Ivoilt, mis üldmulje saar talle jätab, vastab temagi, et see on põhiliselt mets. Ent hoolimata pikaajalisest tööst praamil, leiab Ivo, et Vormsi pole talle siiski läbi ja lõhki tuttav. "Avastamata kohti ikka leidub", sõnab ta. Sealseid rohumaid hooldavad ja ehivad majesteetlikud punast karva sarvikud – šoti mägiveised. Kuna nad suudavad elada kehva-des tingimustes, ei vaja varjualuseid, on nende kasvatamine suhteliselt odav. Ka on veised sööda suhtes vähenõudlikud. Nad söövad peaaegu kõike, mis kasvab. Mägiveiste liha peetakse terviseroaks ja delikatessiks ning nende haigestumise risk on samuti väiksem kui teistel tõugudel. Hea meelega näeks neid elukaid ka Kihnu kadakate vahel müttamas.

Kaidi Palu

Mis lõpõtajatõst suan

2005. aasta keväde Kihnu kuõli lõpõtatanuõrõd inimesed ond tänäseks pääväks kõik omalõ õigõ koha edekoheminekuks leüdn.

Kümne laia jõlma minejä siäs ond kaheksa tüdrikut ning kaks poissi: Järve Kristel, Lehiste Virge, Suõmetsä Ingrid, Liäne Seidi, Ruõ Reelika, Pinuka Marit, Mere Nele, Lepiku Maris, Järsümäe Allar ning Uiõ-Juani Jassi. Kõik said eksamitõga kenädäst akkama ning nüüd proovvad lõõnna-elu maiku.

Tüdrikud käüsid läbi jõlma ulka kuõõla ning said miele järge kuõõlõssõ sisse kua. Poesid jäess kua kudagid alla´mtõ.

Sisseastmised olid kuõliti erinevad. Hansagümnaasiumi kutsuti koos vanõma inimesegä kohalõ kuõõliga ligemält tuttavaks suama. Sütevaka Humanitaargümnaasiumis tuli käüä mjõtu päevä jutti – küll vestlustõl ning

kirjalikka ülesandõsi lahendamõs. Testess kuõõlõssõ sai kua ühe päävägä akkama.

Virge õpib nüüd Raekülä Gümnaasiumi majandusklassis, Kristel ning Seidi Raekülä Gümnaasiumi kultuurikallakuga klassis, Nele Ülejõe Gümnaasiumis, Marit ning Maris Hansagümnaasiumi merendus-kallakuga klassis, Reelika Hansagümnaasiumis, Ingrid Nua-Ruõtsi Gümnaasiumis, Jassi Talinas Eesti Mereakadeemia Merekuõõlis ning Allar Pärnumua Kutsõariduskeskusõss.

Meitel kõikõl oli iä miel, kui Kihnu Põhekuõli läbi saemõ, aga nüüd uõtamõ esmäspäst suadik riedet, et jälle Kihnu ning koo suaks. Kiegi´mte usu, et sedäsi Kihnu tikumõ.

Lepiku Maris

KIHNU SPORDISELTSI ÜLESKUTSE

Augusti lõpul tuli Kihnus kokku algatusrühm (Hanno Haamer, Veera Leas, Raili Oad ja Joel Sang), et **asutada** kohaliku spordielu edendamiseks **Kihnu Spordiseltsi**. Leiti, et alustada tuleks spordirajatistest. Kui võrk- ja jalgpalli saab hädapärast mängida ka looduslikul murul, siis on mõned alad (näiteks tennis, rulluisutamine ja rulasõit), mis nõuavad spetsiaalset väljakut. Seepärast otsustatigi võtta esimese projektina ette tenniseväljaku ehitamine. Umbkaudsel hinnangul läheb see maksma pool miljonit krooni.

Et valla eelarves vastavad vahendid puuduvad, siis otsustasid kokkutulnud algatada korjanduse. Loodame koguda sellest summast kolmandiku annetuste teel ja taotleda siis toetust Kultuuriministeriumilt, Kultuurkapitalilt ja erinevatest fondidest.

Kõnealune projekt läheb kokku ka valla arengukavadega. Vana rahvamaja ümbruse detailplaneeringus, mis peaks saama kinnituse sel sügisel, on juba tenniseväljakuga arvestatud.

Kuna uue seltsi registreerimine juriidilise isikuna on aeganõudev toiming, siis võtsime tänuga vastu Avatud Kihnu Fondi (AKF) pakkumise asutada fondi juurde sihtkapital "Kihnu Spordiselts" ja avada arvel-dusarve, kuhu võiks hakata kohe koguma annetusi. 15. septembril nimetas AKF-i nõukogu sihtkapitali toimkonna (Hanno Haamer, Veera Leas, Raili Oad, Joel Sang) ja kinnitas sihtkapitali sekretäriks Joel Sanga.

Kui kõik laaabub, siis on meil juba järgmisel kevadel Kihnus korralik tenniseplats. Et tennise mäng ei jääks ainult massakate lõbuks, lubas treeneripaberitega Andres

Free Lemsi külast korraldada järgmisel suvel Kihnu lastele tasuta kursused.

Kena oleks, kui see ettevõtmine Kihnus laiemat toetust leiaks. Ootame annetusi – kui tahes suuri või pisikesi – Avatud Kihnu Fondi arvele 10 2200 4894 0015.

Seisuga 25. september 2005 on laekunud juba 30 000 krooni.

Sihtasutus Kihnu Kultuuriruum
Kihnu vald
88001 Pärnumaa
tel. 50 71 453

Trükikoda Kaks & Pool